

<https://doi.org/10.18485/analiff.2024.36.2.14>
94(=512.161)

O poreklu Turaka s osvrtom na pojam *turski svet*

Aleksandra M. Vulović*

Univerzitet u Beogradu, Filološki fakultet, Katedra za orijentalistiku

 <https://orcid.org/0000-0002-8126-7457>

Ključne reči:

Turci,
turski narodi,
Orhonski natpisi,
turski svet,
turkologija

Apstrakt

Poreklo Turaka i dalje je prilično nejasno, budući da se njihova etnogeneza najčešće vezuje za prve turske pisane spomenike koji datiraju iz VII veka. Međutim, prema nekim naučnim istraživanjima, istorija Turaka seže čak do II veka pre nove ere. Postoje podaci prema kojima se dovode u vezu sa Sumerima, te se u naučnoj literaturi neretko pominju kao jedna od najstarijih civilizacija. Turski narodi, „potomci vučice”, poznati po svom nomadskom načinu života, odličnih lovačkih veština, kroz istoriju postaju svetska sila. Njihova stalna kretanja rezultirala su prisustvom mnogih turskih naroda na veoma udaljenim krajevima sveta. Posmatrano s istorijskog stanovišta, današnji Turci predstavljaju jedan mali deo velike familije naroda koja je odigrala veoma značajnu ulogu u svetskoj istoriji. Raspadom Sovjetskog Saveza u Rusiji nastaju mnoge nezavisne države oformljene od turskih naroda. U nameri da se svi turski narodi sveta okupe i zbliže nastao je termin *turski svet*. Cilj ovog rada jeste da ukažemo na kompleksnost utvrđivanja porekla Turaka osvrćući se na brojnost turskih naroda i apostrofirajući njihovo jedinstveno poreklo koje se zasniva na zajedničkim filološko-kulturološkim elementima. (primљeno: 23. септембра 2024; прихваћено: 19. новембра 2024)

<https://analifil.bg.ac.rs>

* Filološki fakultet
Katedra za orijentalistiku
Studentski trg 3
11000 Beograd, Srbija
aleksandra.vulovic@fil.bg.ac.rs

1. Uvod

Kada se govori o Turcima, najčešće se poimanje njihovog etnonima ograničava na narod koji živi na teritoriji Republike Turske. Međutim, zastupljeno je i opsežnije shvatanje koje obuhvata i Turke koji su činili Osmanlijsko carstvo. Ovakvo viđenje je posledica odavno utemeljenih istorijskih podataka, ali ozbiljniji i savremeniji pristup izučavanju etnogeneze Turaka pruža jednu širu sliku o ovoj istorijski značajnoj etničkoj zajednici. S tim u vezi, smatramo da je neizostavno osvrnuti se i na gledišta samih Turaka o svom poreklu.

Turci su relativno kasno počeli da se bave istraživanjem svog porekla, i to u trenutku kada je, zaslugom njihovog prvog predsednika Mustafe Kemala Ataturka, počeo da se širi duh nacionalizma¹. Osnivanjem Republike Turske² i njenom modernizacijom po ugledu na zapadne države počinje da se razvija turkologija, naučna disciplina koja podrazumeva interdisciplinarni pristup naučnom istraživanju Turaka. Do početka razvijanja turkologije kod Turaka, veliki doprinos za njihovu istoriju dali su strani naučnici, naročito ruski, mađarski, finski i drugi.

Iako se ključnim momentom za razvoj turkologije smatra pronalazak *Orhonskih natpisa* (Orhon Yazıtları)³, saznajemo i da se pre ovog velikog otkrića turkologija kao predmet izučavala na nekim univerzitetima. Naime, pre pronalaska Orhonskih natpisa i njihovog dešifrovanja turkologija kao predmet bila je prisutna na pet univerziteta, dva u Rusiji i tri u Evropi. U Rusiji, turkologija se predavala na Univerzitetu u Kazanju, gde je 1854. godine bila podeljena u dve kategorije. Turkologija je kao predmet imala svoj nastavni deo, a druga kategorija se ogledala u praktičnom delu koji je podrazumevao istraživanja sprovedena od strane Univerziteta u Kazanju i Duhovne akademije (Menges, 1968: 6). Na evropskim univerzitetima turkologija je zauzimala mesto kao deo nastavnog programa u Beču, Budimpešti i Berlinu. Na ovim univerzitetima radili su poznati naučnici (H. Vamberi, F. W. K. Müller, Le Coq i drugi) koji su dali veliki doprinos u stvaranju turkologije kao internacionalne discipline.

Najznačajniji momenat za razvoj turkologije bio je u Istanbulu, u septembru 1951. godine, kada je održan međunarodni kongres orijentalista kojim je predsedavao ugledni turski profesor dr Ahmet Zeki Velidi Togan (Ahmet Zeki Velidi Togan), (Teodosijević, 2015: 362). Na ovom kongresu, uz podršku ministra unutrašnjih poslova prof. dr Mehmeda Fuada Kopruluja (Mehmed Fuad Köprülü) i odobrenje turske vlade, pristupilo se izradi trotomnog fundamentalnog dela turske filologije i kulturne istorije pod nazivom *Philologiae Turcicae Fundamenta* (Teodosijević, 2015: 362). Nakon toliko godina od stvaranja ovog kapitalnog dela, ono je i dalje neizostavno pri istraživanju turskih naroda, jezika, književnosti i kulture.

-
- 1 Za stvaranje i širenje ideologije turskog nacionalizma (Türkçülük) najzaslužniji je prvi turski sociolog Ziya Gökalp (Ziya Gökalp).
 - 2 Republika Turska osnovana je 29. oktobra 1923. godine.
 - 3 Orhonski natpisi su najstariji pisani spomenici Turaka uklesani u kamenu. Oni predstavljaju prvo pisano svedočanstvo o životu starih Turaka i njihovoj prvoj državi, Gokturskom kaganatu. Više pogledati u: Vulović, 2020.

Uzimajući u obzir da su prvi pisani istorijski izvori koji se vezuju za Turke nastali posle nove ere, a oslanjajući se na te relevantne podatke, Turci svoju istoriju vezuju za taj period. Nasuprot tome, Kinezi su, kao susedi prvih turskih plemena, pisali o Turcima mnogo ranije u odnosu na nastanak prvih pisanih izvora.

Od velikog je značaja pomenuti istraživanja koja su pokrenuta za vreme Ataturka, kada se na njegovu inicijativu sprovode naučna istraživanja u vezi s utvrđivanjem porekla turskog jezika. Ataturk je, baveći se etimologijom, došao do zaključka da su najstariji jezici, sumerski i hetitski, bili u dodiru s turskim, zauzimajući stav da je sumerski jezik turski dijalekat jer je nekada „postojao jedan osnovni jezik, i to je bio turski” (Tan, 2011: 169). Da bi se ova tema istražila, Ataturk je pozvao naučnike na kongres Turskog lingvističkog društva⁴, čiji je ishod bio da od turskog jezika potiču svi glavni svetski jezici (Hatiboğlu, 1973: 35). On je svoju hipotezu potkrepljivao istorijskim podacima koji su upućivali na zajednički život Sumeraca i Turaka na tlu Anadolije, te iz toga proističe sličnost između jezika ove dve civilizacije. Muazez Ilmiye Čig (Muazzez İlmiye Çığ), najstarija sumerološkinja, ističe da su Ataturkove hipoteze vezane za suživot Sumeraca i Turaka vremenom sve izvesnije (Çığ, 2005: 9). Prema kazaškom turkologu Altaju Amanžolovu (Altay Amanjolov) prvi podaci o turskom jeziku koji datiraju iz IV i III veka pre nove ere nalaze se na spomenicima na jugu Mesopotamije, u Sumeriji (Amanjolov, 2022: 29). Amanžolov ističe da su mnoge reči na ovim spomenicima koje su napisane sumerskim jezikom odgovarajuće, ili pak bliske starom turskom jeziku (Amanjolov, 2022: 29). Baveći se pitanjem porekla turskog jezika i polazeći od hipoteze da je turski postojao kada i sumerski, poznati turski lingvista Osman Nedim Tuna (Osman Nedim Tuna)⁵ iznosi podatak da postoji 165 zajedničkih reči (Tuna, 1989: 289). Jedna od najeminentnijih turskih naučnika Zeynep Korkmaz (Zeynep Korkmaz) navodi da istorija turskog jezika, koja obuhvata prostor od Srednje Azije do Anadolije, datira još od IV veka pre nove ere (Korkmaz, 2020: 16).

Kao nomadski narod u stalnoj potrazi za boljim ispašama, Turci su vekovima menjali svoja staništa. Prapostojbina svih Turaka je Altajska oblast. Turci su prvobitno živeli u istočnoj Aziji i Mongoliji. O njihovoj ranoj istoriji nemamo mnogo podataka, jer i oni sami nisu ostavili pisane tragove sve do VII veka kada nastaju Orhonski natpisi, koji će kasnije imati ključnu ulogu za turkološka istraživanja. Prvi susedi Turaka bili su Kinezi, čijom zaslugom postoje podaci o Turcima i njihovim plemenima koji potiču iz II veka. Naučnici se ne oslanjaju na ove prve izvore jer po njihovom mišljenju pouzdaniji podaci, koji se nalaze takođe u kineskim hronikama, datiraju iz VI veka. Pored ovih kineskih izvora, najiscrpniji i

4 Tursko lingvističko društvo (Türk Dil Kurumu, skraćeno TDK) oformljeno je 12. jula 1932. godine od strane predsednika Mustafa Kemala Ataturka kako bi sprovodilo jezičku reformu.

5 Osman Nedim Tuna, poznati turski naučnik, lingvista, turkolog i altaista, iako nije bio sumerolog, izučavao je vezu između sumerskog i turskog jezika. Nemački asirolog Landsberger (Benno Landsberger) je, baveći se sumerskim jezikom, došao do zaključaka da su u sumerskom jeziku bile prisutne reči koje nisu bile sumerskog porekla, već su predstavljale pozajmljenice (Tuna, 1989: 288). Tuna je uspeo da dokaže da su te „nesvrstane” reči (ukupno 165) iz turskog jezika. Time je dao značajan naučni doprinos za dalje izučavanje korelacije sumerskog i turskog.

najistraženiji izvor istorije Turaka predstavljaju *Orhonsko – Jenisejski natpisi* (Orhon – Yenisey Yazıtları). Jenisejski natpisi su pronađeni krajem 1721. godine⁶. Budući da nisu bili istorijske sadržine, nisu postali značajni izvori turkoloških istraživanja. Suprotno njima, Orhonski natpisi, pronađeni u slivu reke Orhon 1889. godine sadrže podatke o drevnom turskom narodu *Kokturcima/Gokturcima* (Köktürk/Göktürk)⁷. Orhonski natpisi su natpisi na nadgrobnim spomenicima. Veliki napori su uloženi u istraživanje i dešifrovanje ovih natpisa jer su oni prvi turski pisani spomenici istorijske sadržine. Činjenica da su Turci po prvi put u ovim natpisima sebe nazvali imenom *Türk* (Türk) opisuje nam uolikoj meri su oni značajni za istoriju Turaka.

Gokturci (Kokturci) u istoriji Turaka i turskih naroda zauzimaju posebno mesto. Oni su 552. godine osnovali prvu nomadsku državu, tačnije Gokturski kaganat (Göktürk Kaganlığı). Kaganat je bio podeljen na Istočni i Zapadni, kojima su vladala dva brata. Oni su vladali nezavisno: jedan brat je bio vladar Istočnog carstva sa sedištem u Mongoliji, u gornjem toku reke Orhon, dok je drugi brat bio vladar Zapadnog carstva i stolovao je u istočnom Turkestanu (Đukanović, 1982: 187). Marija Đukanović ističe da su ova dva vladara potomci legendarnog kralja Oguza (Oğuz), pa se iz tog razloga ovi Turci nazivaju i Oguzima (Đukanović, 1982: 187). Oba kaganata 630. godine padaju pod kinesku vlast, da bi se kasnije iznova osamostalili. Dolaskom Bilge kagana (Bilge Kağan) na vlast, država je bila na vrhuncu moći. Nakon smrti Bilge kagana, država je oslabila i nestala sredinom VIII veka (Đukanović, 1982: 187). Na istorijsku scenu Turaka stupaju Ujguri, takođe turski narod koji je poznat po svom ujgurskom pismu. Primanjem manihejske vere, primili su i sogdijsko (istočnoiransko) pismo koje je predstavljalo temelj ujgurskog pisma, koje je smenilo pismo Orhonskih natpisa, poznato kao „turske rune” (*Türk runik yazısı*) zbog sličnosti sa germanskim runama. Ovo pismo nije odgovaralo turskom glasovnom sistemu i smatra se unazađenjem u odnosu na „turske rune”. Vremenom je ujgursko u potpunosti potisnulo pismo Orhonskih natpisa i upotrebljavalo se u čitavoj Centralnoj Aziji. U XIII veku prihvatili su ga i Mongoli kao zvanično pismo mongolske države. Ujgursko pismo je korišćeno u čitavoj Mongoliji sve do XVIII veka, kada biva zamenjeno tibetskim (Đukanović, 1982: 187).

Poznati austrijski istoričar i filozof Jozef fon Hamer (Joseph fon Hammer) za ujgurski jezik navodi da je „najčistiji i najstariji turski jezik, koji je vremenom nazvan čagatajskim, po Čagataju, sinu Džengiz-hana, vladaru tih zemalja, čiji su stanovnici po još kasnijem Uzbeg-hanu nazvani Uzbeci, pa se još i sada tako zovu” (Hammer, 1979: 2). Ujguri su vladali u Kini i Mongoliji. Ujgurska država, koja je trajala od 840. do 1240. godine, raspala se posle mongolske invazije, a plemena koja su je činila rasula su se prema istoku (Kina) i ka jugu i zapadu.

6 Iako su pronađeni pre Orhonskih, za Jenisejske natpise se smatra da su nastajali nakon Orhonskih. Prema navodima Igora Valentoviča Kormušina (Igor Valentinovič Kormušin), naučnici su sigurni da Jenisejski natpisi datiraju iz VIII i IX veka (Kormušin, 2017: 11).

7 Oba naziva se podjednako koriste i predstavljaju narod koji vodi poreklo od Huna. Gokturci su osnovali veliki turski kaganat u Aziji kojim su vladali od VI do VIII veka. Prema objašnjenju H. N. Orkuna, naziv Kokturci potiče od reči *kök* koji ovde nosi značenje plav/a/o. Budući da se reč *Tanrı* (Gospod) poima i kao *Allah* (Bog) i *gökyüzü* (nebo), a plava boja je boja neba, odnosno sveta boja, nazvani su Gokturcima ili prema starom izgovoru Kokturci (Orkun, 2018: 13).

Mnogi naučnici pominju Hune i Avare kao ogranak turskih naroda. Naučnik Karl H. Menges (Karl Heinrich Menges) Hune, Avare, Kineze, Turke i ostale narode koji su se nastanili u oblasti Altaja naziva altajskim narodima. Pomenuti naučnik smatra da, iako nije poznato da su Huni formirali jedan ogranak koji bi lingvistički bio definisan kao turski, sa etnološkog stanovišta postoje razlozi po kojima oni jesu Turci ili barem bliski Turcima (Menges, 1968: 17). Kinezi su altajske narode koji su kasnije nastajali povezivali sa Hunima, kao i Avare, poznate i po imenu Žuan Žuan (Juan Juan), a zastupljeno je i mišljenje prema kojem Huni vode poreklo od Skita, a zatim od Mongola (Menges, 1968: 17). Karl H. Menges, posmatrajući sa lingvističkog stanovišta, zaključuje da Huni mogu biti Turci i Mongoli, manje verovatno Tunguzi, ali neosporno deo altajske jezičke porodice koja je bila posrednik između turskog i mongolskog jezika (Menges, 1968: 17). Od doajena srpske turkologije, Mirjane Teodosijević, saznajemo da sa pojavom Huna počinju i prva turkološka istraživanja: „turkološka istraživanja otpočela su u zemljama zapadne Evrope još u drugoj polovini 4. veka, u vreme prvih dodira Turaka sa Evropljanima kada su Huni, varvarski narod tursko-tatarskog porekla, kročili u Evropu” (Teodosijević, 2015: 362).

Preci današnjih Turaka su nomadska oguska plemena koja su za vreme seldžučkih osvajanja u XI veku došla u Malu Aziju (Teodosijević, 2015: 365).

Mongoli su svojim najezdama učinili da Seldžuci beže na zapad i da njihova moć slabi. Slabljenjem seldžučke vlasti i raspadanjem države, plemena su stvarala svoje male samostalne države. Jedno od najpoznatijih plemena, pleme Kaji (Kayı), 1220. godine naseljava okolinu današnjeg Erzuruma, a kasnije u doba Ertugrula (Ertuğrul) i mesta u blizini Ankare („Turska”, 1964: 530–531). Dolaskom Osmana⁸ (1281–1326) na vlast otpočinje uspon turske države i jedan od najznačajnijih perioda istorije Turaka, odnosno Turaka Osmanlija. Pod vođstvom Osmana, rodonačelnika osmanske dinastije i osnivača Osmanlijskog carstva, carstvo za relativno kratko vreme postaje jedna od najmoćnijih i najvećih imperija. Šireći svoju vlast na teritoriju Male Azije (Anadolije), Kavkaza, Arabije, severnu Afriku, na Balkan i Krim, Osmanlijsko carstvo se na ovom ogromnom prostoru utemeljilo i postalo najveće carstvo koje istorija beleži.

2. Etnonim „Türk”

Etonim *Turk* (Türk) se prvi put pominje sredinom VI veka u kineskim hronikama kao *T'u-küe* (Kafesoğlu, 2002: 425). Kinezi su im dali ovo ime iz razloga što su turska naselja po svom obliku podsećala na šlem. Tursku reč *mığfer* (šlem) Kinezi su preveli na kineski rečju *T'u-küe*⁹. Ovaj naziv su počeli da usvajaju i ostali narodi, pa i sami Turci, koji su prvi put sebe nazvali imenom *Turk* u Orhonskim natpisima. Karakteristično je to što se u natpisima koji se nalaze na spomeniku Kol Tigina i

8 Osman, osnivač Osmanlijskog carstva, proglasio se nezavisnim 1299. godine.

9 Naučnici nisu usaglašeni oko transkripcije, pa iz tog razloga u literaturi nailazimo na različite varijante. Neke od njih su: „P. Pelliot – *T'ou* – *kiue*, E. Chavannes – *Tou* – *kiou*, W. Eberhard – *Tu* – *cue*, A. von Gabain – *T'u* – *kiu*, P. A. Booderg – *T'u* – *chüeh*” (Öztürk, 2015: 6).

Bilge kagana naziv naroda *Turk* nalazi u obliku *Turuk* (Türük)¹⁰, dok se u natpisima spomenika Tonjukuk (Tonyukuk) pojavljuje kao današnji naziv *Turk* (Öztürk, 2015: 4). Na sva tri spomenika – Kol Tigina, Bilge kagana i spomeniku Tonjukuk – etnonim *Turk* pominje se oko šezdeset puta (Tekin, 2012: 18). Sinolog Pol Pelliot (Paul Pelliot) tvrdi da su Kinezi za naziv *T'u-küe* čuli preko Avara, odnosno Mongola, jer je Pelliot za Avare smatrao da su Mongoli (Kurat, 1952: 6). Mongoli su Turke nazivali *Turkut* (Türküt), što predstavlja množinu imenice *Turk* na mongolskom jeziku, a Kinezi su, prema Peliotovoj tvrdnji, mongolski naziv *Turkut* usvojili kao *T'u-küe* (Öztürk, 2015: 6). Imajući u vidu činjenicu da su Turci često menjali i napuštali svoja staništa, zastupljeno je i mišljenje po kojem se ovaj naziv *Turk* dovodi u vezu sa arapskim glagolom napustiti *terk* (Tekin, 2012: 4). Mirjana Teodosijević o poreklu naziva *Turk* beleži da se u VI veku kod grčkih pisaca spominju kao *Turkos*, a takođe iznosi i podatak da su Arapi prvi upotrebljavali reč *Turk*, kao i da su koristili slomljeni plural *Etrak* kao zbirno ime za sve narode koji govore turskim jezikom (Teodosijević, 2015: 366). Neki naučnici koji su istraživali koje ime su Turci koristili pre nego što su počeli sebe da nazivaju Turcima došli su do saznanja da su Turci nekada davno koristili ime *Huni* (Öztürk, 2015: 5).

Etonimu *Turk* prvi put sa naučnog stanovišta pristupa mađarski turkolog Vamberi (Armin Vambery, Hermann Bamberger), koji u delu *Die primitive Cultur des turkotatarischen Volkes* (1885. godine) objašnjava njegovo poreklo navodeći da je izveden od reči „töre, törü, türemek” za koje daje objedinjen prevod „napravljen, stvoren” i shodno tome zaključuje da reč *Turk* zapravo nosi značenje „čovек” (Kurat, 1952: 4). Ove tvrdnje osporio je jedan od poznatih mađarskih turkologa Đula Nemet (Gyula Nemeth)¹¹ oslanjajući se na ugarske tekstove koje je pronašao Miler (Müller), na osnovu kojih za reč *Turk* daje značenje „snaga, moć”. Isto mišljenje delili su i Vilhelm Tomsen i Le Kok (Tekin, 2012: 16). Ovo značenje je tada usvojeno kao legitimno od strane mnogih naučnika. Poznati istoričar Husejin Namik Orkun (Hüseyin Namık Orkun) u svojoj monografiji o poreklu naziva *Turk*¹² iznosi stavove svih naučnika koji su se bavili etnonimom Turaka. On analizira tvrdnje Vamberija i Nemeta, koji su zastupali različita mišljenja, pri čemu izražava naklonost Vamberijevom stavu iznoseći zaključak da je moguće da naziv *Turk* potiče od glagola *törümek*, *türemek* odnosno *türümek* kao što naziv *Juruk* (Yürük) potiče od glagola *yürümek* – šetati, hodati (Orkun, 2018: 27–28).

Počev od X veka, pored naziva *Turk* prisutan je bio i naziv *Turkmen* (Türkmen) (Durmuş, 2017: 44). Mahmud Kašgarli (Mahmud Kâşgarlı) je dao objašnjenje da je ovaj naziv nastao kao odgovor na pitanje „Ko si ti?” (Sen kimsin?), a odgovor je glasio *Turkmen* (Durmuş, 2017: 44). İlhami Durmuş nam u svom radu daje podatak naučnika Faruka Sumera (Faruk Sümer) koji je napisao knjigu o Oguzima, prema

10 Turski akademik i istoričar Tundžer Bajkara (Tüncer Baykara) u prvom tomu enciklopedije o Turcima navodi da je oblik *Turuk* bio zastupljen u prošlosti, ali i sada, jer se u turskim dijalektima i dalje koristi, a da je njegova pojava samo posledica pogrešnog pravopisa i izgovora etnonima *Turk* (Baykara, 2002: 374).

11 Poznat i kao Julius Nemeth (1890–1976).

12 Naziv dela na turskom je *Türk Sözü'nün Ash* (1940).

čijem mišljenju su i Oguzi bili poznati pod imenom *Turkmen*, a vremenom je ovaj naziv potisnuo primarni naziv Oguzi koji u XIII veku potpuno biva zamenjen nazivom *Turkmen* (Durmuş, 2017: 44). Interesantno je to što se za vreme seldžučke vladavine za Turke i turske narode koristio i naziv *Turk* i *Turkmen* (Durmuş, 2017: 44). Slavoljub Đinđić smatra da su se pod nazivom *Turkmen* podrazumevali Oguzi koji su primili islam, ili oni koji su se bavili zemljoradnjom i vodili sedelački način života (Đinđić, 1981: 6). On navodi da su „etnonimi *Oguz* i *Turkmen* sinonimi od kojih je *Turkmen* novijeg datuma, tačnije, nastao posle primanja islama” (Đinđić, 1981: 7).

Turk kao etničko ime prvi put se pominje za vreme osnivanja prve turske države, odnosno Gokturskog kaganata. Primarno korišćen za pripadnike Gokturskog kaganata, vremenom se širi i na sva ostala plemena koja su se osamostalila. Usled raznih okolnosti, plemena koja su emigrirala u različite delove sveta, najčešće na zapad, stigavši u islamske zemlje nazivana su imenom *Turk* (Öztürk, 2015: 18). Na ovaj način su Turci još u prastara vremena naselili razne krajeve, te iz tog razloga i dan danas postoje mnogi turski narodi rasprostranjeni na širokom geografskom prostoru. U VII i VIII veku Arapi su ratovali sa raznim turskim plemenima. Pošto su ta plemena govorila turskim jezikom, Arapi su od tada sva ta plemena nazivali Turcima. Turci koji su primili islam nastavili su da koriste ovaj naziv, dok oni koji nisu prihvatili islam, na primer Pečenezi, Kumani i drugi, nisu smatrani pripadnicima etničkog imena *Turk* (Barthold, 2004: 32). Prema ruskom orijentalisti Vasiliju Viladimiroviču Bartoldu (Vasilij Vladimirovič Barthold), „reč *Turk* se koristila u Evropi samo za plemena koja vode poreklo od Oguzove loze koja je stvorila Seldžučku i Osmansku državu” (Barthold, 2004: 32).

Od perioda Gokturaka do danas, ime *Turk* se koristilo kao lično i kao etničko ime. Njegovo prisustvo u turskoj onomastici ima široku upotrebu. Karakteristična je i široka upotreba u prezimenima. Kada je ustanovljen Zakon o prezimenima¹³, rodonačelniku Republike Turske Mustafi Kemalu je dodeljeno prezime *Ataturk* (Atatürk) u značenju *otac Turaka*. Etonim je vremenom postao deo mnogih drugih turskih prezimena kao što su: Türksoy, Öztürk, Cantürk, Şentürk i druga. Imena država takođe se sastoje od naziva *Turk*, kao što je Türkmenistan (Turkmenistan), Türkistan (Turkistan), Türkiye (Turska).

Kako bi se ukazalo na postojanje turskih naroda na raznim geografskim prostorima koristi se naziv *Turk* (Azerbaycan Türkleri, Irak Türkleri, Yunanistan Türkleri, Suriye Türkleri i drugi), kao i za Turke koji su emigrirali u druge države, pa tako imamo nazive Almanya Türkleri (Turci koji žive u Nemačkoj) i Fransa Türkleri (Turci koji žive u Francuskoj) (Durmuş, 2017: 45).

Kako navodi Durmuş:

Reč *Turk* u jeziku se dugo koristila i koristi se na širokom geografskom prostoru kao naziv ličnosti, plemena, nacije, zemljišta i zemlje. Pod imenom *Turk* na videlo

13 Velika narodna skupština je donela zakon o prezimenima 24. novembra 1934. godine. Niko sem prvog predsednika Republike Turske, Mustafa Kemala, ne može nositi ovo prezime, čak ni članovi njegove porodice.

izlaze osobine turske nacije kao što su iskrenost, doslednost, gostoprimljivost, dobrota, pravda, istina, milosrđe, odlučnost. (Durmuş, 2017: 46)

Interesantno je gledište Mahmuda Kašgarlija, koji je u svom rečniku *Divan turskih jezika* (Divanü Lugati-it-Türk)¹⁴ za Turke napisao da im je Alah dao ime *Turk* i učinio da dominiraju zemljom (Tekin, 2012: 11). Takođe navodi jedan hadis koji glasi: „Učite turski jezik, jer će njihova vladavina dugo trajati” (Tekin, 2012: 11).

2.1. Poreklo Turaka

Pored podataka o poreklu Turaka koji se nalaze u kineskim hronikama i Orhonskim natpisima, postoje i legende o nastanku prvih turskih plemena. Prema jednoj od najpoznatijih, Turci su dobili i nadimak „potomci vučice”¹⁵. Ta legenda je poznata pod imenom *Legenda o Aseni* (Asena efsanesi), prema kojoj su praoci Gokturaka nekada davno živeli kao jedno malo nomadsko pleme koje su neprijatelji hteli da unište. U izvršavanju svoje namere, neprijatelji su poštediti život jednom dečaku sažalivši se na njegove godine. Ovom desetogodišnjaku su odsekli i ruke i noge i tako ga ostavili. Prema legendi, ovog dečaka je othranila vučica koja je kasnije sa njim rodila desetero muške dece. Vučica se krila u pećini sa decom. Kada su deca odrasla u momke, izašli su iz pećine i oženili se. Od ovih deset momaka svako je osnovao porodicu i svoje pleme, a jedno od tih plemena je osnovalo prvu tursku nomadsku državu Gokturski kaganat. Vučica se pominje u destanima o *Oguz-hanu* i destanu *Ergenekon* i ona se smatra totemom svih Turaka (Durmuş, 2017: 46). Ova legenda je proizvela kult vučice koji ima veliki značaj u istoriji Turaka.

Jozef von Hamer poreklo Turaka izvodi iz Biblije, navodeći sledeće: „Praotac Tirk (Turk), o kojem sami kažu da od njega potječu, čini se po svemu da je Herodotov Targiatos i Togarma (Togharma) iz Biblije” (Hammer, 1979: 1). Od Jozefa Von Hamera saznajemo za još jednu zanimljivu legendu o poreklu turskih naroda. Prema ovoj legendi, Oguz-han je imao šest sinova. Turci su se pored nomadskog života bavili i lovom. Jednog dana Oguz-han je poslao sinove u lov na sreću. Sinovi su iz lova vratili luk i doneli tri strele koje su našli. Prvoj trojici sinova Oguz-han dao je luk, a drugoj trojici preostale tri strele. Prva tri sina su luk podelili na tri dela, a ostali su dobili po jednu strelu. Oguz-han je prva tri sina nazvao „Bozuk” – kvariteljima, ili razbijačima, a druge „Učok” (Üç ok – tri strele), (Hammer, 1979: 3). Učok su čuvali levo krilo vojske, a Bozuk desno. Nakon smrti Oguz-hana, carstvo se podelilo na istočno i zapadno. Hamer ističe: „Tri strijele ili gospodari lijevog krila bili su istočni, a razbijači ili gospodari desnog krila bili su zapadni Turci” (Hammer, 1979: 3). Prema predanju, Oguz-hanovi sinovi imali su po četiri sina za koje se smatra da su praoci dvadeset četiri turskih plemena.

U knjizi *Avarski kaganat*, Jovan Kovačević daje podatak iz *Hronike* Mihaila Siritijskog prema kojem „narod Turkae ili Turgae potiče od Jafetove loze, jer vodi

14 Ovo delo se smatra prvim turkološkim delom i prvim rečnikom. Nastalo je u XI veku.

15 U kineskim izvorima reč vučica prevedena kao Asena ili Ašina, pa je zbog toga i danas zastupljen ovaj naziv po ugledu na kineske izvore.

poreklo od Magoga, kao što je to zabeležio veliki Mojsije. Magog je sin Jafeta, sina Noja. Od njega ovaj narod vodi poreklo i raširio se preko zemlje kao veliki i moćan narod koji stanuje u oblasti severoistoka” (Kovačević, 1977: 18). U vizantijskim izvorima Turci se pominju prvi put kod Jovana iz Antiohije 515. godine kao pleme, ili ličnost *Tourgoun* u značenju „moćan Hun” (Kovačević, 1977: 19).

Kinezi su nam dali prve podatke o Turcima, ali i prve opise Turaka. O njihovom izgledu, oblačenju i ponašanju Kinezi su izneli sledeća zapažanja:

Turkinje puštaju da im slobodno raste kosa, skute svojih haljina zadižu ulevo i stanuju pod šatorima od tkanine. Sele se sa mesta na mesto, prema tome gde nađu vodu i livade za ispašu. Njihova glavna zanimanja su stočarstvo i lov. Nemaju velikog obzira prema strancima, a jako cene ljude u punoj snazi. Nisu nepotkupljivi, ne stide se zla, ne znaju za običaje i pravdu, pa po tome podsećaju na stare Hiungnu. (Kovačević, 1977: 19)

Tihomir R. Đorđević za Turke kaže da su oni mongolskog tipa, ali mešanjem sa drugim narodima taj svoj prvobitni oblik su izgubili, tako da više i ne podsećaju na njega (Đorđević, 1931: 7). Turski naučnik Arslan Tekin (Arslan Tekin) ističe da su povodom porekla Turaka zastupani mnogi stavovi, ali posebno analizira hipotezu da Turci potiču od Mongola. Naime, on negira ovu teoriju skrećući pažnju na naučna istraživanja koja su pokazala da između Turaka i Mongola ne postoji ni jezičko ni etnološko jedinstvo, već su neke sličnosti samo odraz zajedničkog života (Tekin, 2012: 17).

Nekada su se pod pojmom Turci podrazumevali svi oni koji su muslimanske vere. Međutim, i u današnje vreme pogrešno shvatamo etnonim Turci, jer pod njim smatramo samo državljane Republike Turske i Turke Osmanlije. Turci su jedan prastar narod koji je kroz istoriju menjao svoja staništa i iznedrio mnoge narode koji su opstali u mnogim krajevima sveta. U vezi sa tim danas posmatramo Turke sa užeg i šireg aspekta. Ako etnonim Turci posmatramo u užem smislu, onda tu ubrajamo državljane Republike Turske, turske manjine u Bugarskoj, Grčkoj, Kosovu, Makedoniji, Rumuniji, Kipru, Gruziji, Siriji, Iraku i Iranu. Takođe, u ovu grupu spadaju i oni koji su šezdesetih godina prošlog veka odlazili na rad u Evropu, Severnu Ameriku i Australiju (Teodosijević, 2015: 366–367).

Baveći se turskim narodima, Mirjana Teodosijević pod ovim etnonimom u širem smislu podrazumeva sledeće narode:

- Stare turske narode: Skiti, Huni, Sabiri, Avari, Pečenezi, Bugari, Hazari, Kipčaci, Kumani (zapadni Kipčaci), Basmili i dr.

- Narode koji su osnovali suverene države nakon formalnog raspada Sovjetskog Saveza:

Azerbejdžanci (Republika Azerbejdžan); Kazasi (Republika Kazahstan); Kirgizi (Republika Kirgistan; Kirgizija); Turkmeni (Turkmenistan); Uzbeci (Republika Uzbekistan)

- Turske narode koji žive u nacionalnim i višenacionalnim autonomnim republikama i regionima u sastavu Ruske Federacije:

Altaji / Altajci (Altajska republika); Balkari (Kalbardsko – Balkarska republika); Baškiri (Republika Baškirija); Čuvaši (Čuvaška republika); Hakasi (Republika Hakasija); Jakuti (Republika Jakutija / Saha); Karačaji (Karačajsko – Čerkeska nacionalna republika); Kumici (Republika Dagestan); Tatari (Republika Tatarstan); Tuvini (Republika Tuva).

Mnogi od ovih naroda žive izvan matičnih republika. Na primer, u Rusiji živi oko tri miliona Tatara. U Moldaviji žive Gagauzi, a Krimski Tatari žive na Krimu, u Rusiji, Ukrajini, Turskoj i u Centralnoj Aziji.

- Stare turske narode koji u Zajednici Nezavisnih Država nemaju svoje državne tvorevine već imaju manjinski status:

- Nogaji/ci (žive u crnomorskim stepama, na severnom Kavkazu, Nogajskoj stepi i oko Astrahana); Ujguri (žive u Kazahstanu, Kirgiziji i Uzbekistanu, kineskom Turkestanu). (Teodosijević, 2015: 367–368)

Prema mišljenju jednog od najpoznatijih turskih istoričara današnjice, İlber Ortaylıja (İlber Ortaylı), ne postoji skoro nijedan značajan deo svetske istorije i geografije, a da u njima nisu Turci (Ortaylı, 2018: 7). Takođe, isti autor iznosi sledeću konstataciju: „Bez Turaka nije moguće napisati svetsku istoriju” (Ortaylı, 2018: 14). Iako su ove konstatacije nadahnute očiglednim jakim duhom nacionalizma i prevelikom dozom subjektivnosti, ne možemo poreći prisutnost turskih naroda na ranoj istorijskoj sceni, kao ni viševekovno preimućstvo nad mnogim državama za vreme njihovog „zlatnog” doba, perioda Osmanlija.

Arslan Tekin u svojoj knjizi o istoriji Turaka kaže: „Istorija Turaka je jedno duboko more. Koliko god istraživali i pisali ostaće neupotpunjena” (Tekin, 2012: 13).

Istorijski gledano, Turke karakteriše stalno kretanje, pripajanje tuđih teritorija, asimilovanje s drugim narodima, kao i njihov snažan kulturološko-lingvistički uticaj koji je rezultirao postojanjem raznih turskih naroda širom sveta. U cilju da svi turski (turkijski) narodi očuvaju one osobine koje čine njihov zajednički identitet, poput porekla, jezika i kulture, nastaje pojam *turski svet* (Türk Dünyası).

3. Turski svet (Türk Dünyası)

Termin *turski svet* nastaje nakon raspada Sovjetskog Saveza 1991. godine, kada su se oformile nezavisne turske države Republika Turkmenistan (Turkmenija), Republika Uzbekistan, Republika Kazahstan, Republika Kirgistan (Kirgizija) i Republika Azerbejdžan. Stanovništvo ovih novonastalih nezavisnih država čine raznorodni turski narodi koji ne žive samo u ovim državama, već i u drugim nezavisnim republikama koje sa Ruskom Federacijom čine Zajednicu nezavisnih država (Teodosijević, 2019: 363).

Posmatrano s lingvističkog aspekta, pod ovim terminom podrazumevamo sve govornike turskog jezika i njegovih dijalekata jer „turski lingvisti ne prave razliku među turskim jezicima, već ih sve smatraju dijalektima turskog, koje objedinjuju

pod zajedničkim nazivom 'turski' (Türkçe)" (Aykut, 2021: 83). Mirjana Teodosijević termin *turski svet* definiše na sledeći način: „u poslednjoj dekadi XX veka, u Turskoj počinje da se koristi termin 'turski svet' (Türk Dünyası) kao geografski i kulturološki pojam za sve turske narode koji govore jezicima turske (turkijske) grane altajske jezičke porodice”, ističući da turski svet obuhvata široki geografski prostor počev od Balkana, Anadolije, Bliskog istoka, Kavkaza, Rusije, Sibira, Centralne Azije, Iraka i Irana (Teodosijević, 2015: 362–363). Ruski turkolozi su ustanovili termin *Eurasia* (na turskom *Avrasya*) za ovaj široki pojas govornika turskog jezika (Menges, 1968: 11).

Preteča ideologiji *turskog sveta* jeste vizija Ismaila Gaspirali (Gaspıralı İsmail)¹⁶. Svoja razmišljanja i stavove objavljivao je u listu *Tercüman*. Najviše se zalagao za zajednički jezik svih turskih naroda. Ostao je upamćen po geslu „jedinstvo u jeziku, mišljenju, radu” (Yaman, 2002: 85).

Pojam *turski svet* nije imao samo terminološku ulogu, već je značenje ovog termina zahtevalo i praktičnu primenu. Njegova uloga je da zbliži, odnosno okupi, sve turske narode i govornike turskog jezika. Da bi se ova zamisao sproveda u delo, bilo je potrebno stvoriti zajednički jezik, odnosno „zajednički turski” (ortak Türkçe). U Istanbulu je od 18. do 29. novembra 1991. godine održan Međunarodni simpozijum savremenih turskih alfabeti na kojem je usvojen „okvirni turski alfabet” od 34 grafeme (Teodosijević, 2015: 364). Međutim, ideja o implementiranju zajedničkog turskog alfabeti nije bila realizovana, ali se nastavilo s radom i u martu 1993. godine je, na sastanku održanom u Antaliji, doneta odluka prema kojoj se turskom alfabetu dodaje pet slova¹⁷. Danas, nakon trideset dve godine od nastanka ove ideje, i dalje se ulažu naponi kako bi celokupni turski narod počeo da koristi zajedničko pismo. Turska akademija¹⁸ je saopštila da je u Bakuu, glavnom gradu Azerbejdžana, u saradnji s Turskim lingvističkim društvom od 9. do 11. septembra održala treći sastanak Komisije za zajednički alfabet turskog sveta (Türk Dünyası Ortak Alfabe Komisyonu)¹⁹. U svim turskim medijima je dato saopštenje da je postignut dogovor oko predloga zajedničkog turskog alfabeti koji se sastoji od 34 slova. Iako se ovaj sporazum smatra značajnim pomakom za *turski svet*, potrebno je vreme kako bi se zajednički alfabet potpuno usvojio i dostigao svoju pravu upotrebnu vrednost.

Turski jezici su se nekada u okviru Sovjetskog saveza pisali ćiriličnim pismom, a danas većina zemalja turskog sveta koristi latinično, dok Turci u Iraku, Iranu, Avganistanu i Kini koriste arabično pismo (Teodosijević, 2015: 364). Uprkos ogromnom prostoru koji zahvataju, turske narode kao celinu održava srodnost njihovih jezika. Termin *turski Turske* (Türkiye Türkçesi) je ustanovljen 1940. godine kako bi se napravila distinkcija između turskog jezika kojim govore Turci

16 Ismail Gaspıralı (1851–1914) je bio krimski intelektualac rođen u selu Gaspıra (Gaspıra) po kojem je i dobio prezime. Više o njemu i njegovim stavovima v. u: <https://islamansiklopedisi.org.tr/gaspıralı-ismail-bey>

17 <https://tudpam.org/dil-birliginde-buyuk-adim-turk-dunyasi-ortak-alfabe-calismalari/>

18 Türk Akademisi, sedište je u Astani glavnom gradu Kazakistana.

19 <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/turk-dunyasi-ortak-alfabe-komisyonu-34-harften-olusan-ortak-turk-alfabesi-onerisi-uzerinde-uzlasti/3327364>

u Republici Turskoj i turskog koji se govori u drugim nezavisnim državama. *Turski Turske* je najrasprostranjeniji jezik, a njemu najbliži su gagauški i azerbejdžanski (Teodosijević, 2015: 365).

Uzimajući u obzir to da su turski narodi rasprostranjeni širom sveta „od Balkana do Kine” (Yaman, 2002: 81), proučavanje *turskog sveta* predstavlja nepresušno polje naučnog istraživanja. Devetnaesti tom enciklopedije Turaka (Türkler, Cilt 19), posvećen *turskom svetu*, od neprocenjivog je značaja za proučavanje ove kompleksne teme.

Kada je reč o broju govornika turskog jezika, veoma je teško utvrditi tačan broj, imajući u vidu da turski narodi žive u okviru svojih nezavisnih republika, a neki od njih čine manjine u sklopu nekih drugih država. Međutim, pretpostavlja se da broj govornika turskog jezika premašuje 200 miliona i da se time svrstava među prvih pet jezika na svetu po broju govornika (Yaman, 2002: 82).

Turski (turkijski) jezici obuhvataju, pored velikog broja starih jezika, još dvadeset jedan savremeni pisani jezik i veliki broj dijalekata i govora. U savremene turske jezike spadaju sledeći jezici: turski Turske (Turska, Kipar, Sirija, Grčka, Bugarska); gagauški turski (Moldavija, Rumunija, Bugarska); azerbejdžanski turski (Azerbejdžan, Gruzija, Iran); turkmenski turski (Turkmenistan, Horasan, Avganistan, Pakistan); halački turski (Iran); uzbečki turski (Uzbekistan, Avganistan, Pakistan, Tadžikistan); ugarski turski (Istočni Tukistan – Kina, Kazahstan, Rusija); kazaški turski (Kazahstan, Istočni Turkestan – Kina); karakalpački turski (Uzbekistan); kirgiški turski (Kirgizija, Istočni Turkestan – Kina); kazanjski i krimski tatarski (Tataristan, Istočni Turkestan – Kina); karaimski turski (Poljska, Litvanija, Ukrajina, Krim); baškirski turski (Baškirska republika – Rusija); nogajski turski (Severni Kavkaz – Rusija); karačajski turski (Severni Kavkaz – Rusija); malkarski turski (Severni Kavkaz – Rusija); kumučki turski (Severni Kavkaz – Rusija); altajski (ojrotski) turski (Autonomna pokrajina Altaj – Rusija), hakaški (abakanski) turski (Republika Hakasija – Rusija, provincija Gansu – Kina); tuvaški turski (Republika Tuva – Rusija, Mongolija); sahaški (jakutski) turski (Jakutija – Rusija); čuvaški turski (Čuvašija – Rusija). (Teodosijević, 2015: 364–365)

Turski svet je okupio mnoge naučnike, pripadnike raznih turskih država, koji daju veliki doprinos turkologiji, posebno iz oblasti jezika. Najznačajniju ulogu u studijama o turskim jezicima ima Tursko lingvističko društvo. Društvo finansira razne projekte, a pored toga štampa i objavljuje radove ovih naučnika. Pod pokroviteljstvom ovog društva, od 1996. godine dva puta godišnje objavljuje se časopis za jezik i književnost pod nazivom *Turski svet* (Türk Dünyası Dil ve Edebiyatı Dergisi).

4. Zaključak

Poreklo Turaka predstavlja veoma interesantnu temu za istraživanje, uzimajući u obzir raznovrsnost izvora, kako relevantnih i naučno zasnovanih tako i onih koji

pripadaju svojevrsnom kulturološkom nasleđu u koje spada i mitologija. Oslanjajući se na pomenute izvore, a primenjujući interdisciplinarni pristup, u ovom radu smo pokušali da damo jedan raznolik prikaz o poreklu Turaka s ciljem da ukažemo na značaj istraživanja ove teme. Budući da su Turci prastar narod kojeg karakterišu stalne migracije prilikom kojih su se mešali s raznim drugim narodima, istorija turskih naroda je prilično nejasna i njihovo poreklo je teško utvrditi. Zbog te njihove nestalnosti, postavlja se pitanje od kojih naroda vode poreklo.

Turke mnogi naučnici dovode u vezu sa Sumerima, Mongolima i Hunima. Rani podaci o turskim narodima u kineskim hronikama i mnogobrojne legende po kojima su Turci dobili i nadimak *potomci vučice*, budući da su neprovereni, odnosno nepouzdana, ne mogu nam obezbediti tačne informacije na koje se možemo osloniti pri istraživanju. Iz tog razloga, naučnici kao prve pouzdane podatke o turskim narodima smatraju Orhonske natpise. Da bismo ukazali na činjenicu da Turci najveći značaj izučavanju svoje historiografije pridaju ovim prvim pisanim spomenicima, nastojali smo da argumentujemo njihovu važnost, koja se ogleda u tome što se u njima prvi put pojavljuje etnonim *Turk*. Buđenje i jačanje nacionalne svesti nakon osnivanja Republike Turske utemeljeno je na nazivu *Turk* i značenju koje ovaj etnonim nosi. S tim u vezi, smatramo da je izučavanje rane istorije Turaka, pojave prvih turskih naroda i osnivanje prve turske države polazna tačka istraživanja potrebnog kako bi se shvatila potreba za nastankom ideologije pod nazivom *turski svet*.

Na osnovu iznetih naučnih podataka u radu, možemo zaključiti da je ustaljeno gledište prema kom se pod etnonimom Turci ubrajaju samo državljani Republike Turske i Osmanlije pogrešno, odnosno suženo. Turski narodi su nekada bili rasuti po veoma udaljenim krajevima sveta, što je rezultiralo njihovim i daljim postojanjem kako u osnovanim nezavisnim državama u Rusiji, tako i mnogim manjinskim zajednicama raznih evropskih država.

Imajući u vidu činjenicu da su poslednjih godina znatno poboljšani bilateralni odnosi Turske i Srbije, kao i prisutnost uticaja koji ostavljaju njihovi televizijski sadržaji, najčešće posredstvom popularnih turskih serija i filmova, dolazimo do zaključka da će se sve više usmeravati pažnja ka isticanju lingvističko-kulturoloških sličnosti koje su, nakon viševjekovnog turskog bivstvovanja na našim prostorima, ostale duboko ukorenjene, te ovim radom ističemo značaj izučavanja turske historiografije i jezika.

Literatura

- Aykut, K. (2021). Turski – netipičan balkanski jezik. *Mapping Balkan Routes 2: Literary, Cultural and Linguistic Landscapes – European Perspectives*, 2, 81–94.
- Baykara, T. (2002). Türklüğün En Eski Zamanları. In H. C. Güzel, K. Çiçek, S. Koca (Eds.), *Türkler*, Cilt 1 (pp. 368–421). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Durmuş, İ. (2017). Türk Adının Ortaya Çıkışı, Anlamı ve Yayılışı. *Gazi Akademik Bakış*, 10 (20), 37–47.

- Dinđić, S. (1981). *Knjiga Dede Korkuta*. Beograd: Beogradski izdavačko-grafički zavod.
- Đorđević, R. T. (1931). *Naš narodni život*. Beograd: Izdavačka knjižarnica Gece Kona.
- Đukanović, M. (1982). Počeci književnosti na turskim jezicima: „Orhonski natpisi” i ujjurski tekstovi. U S. Petrović (ur.). *Povijest svjetske književnosti (186–218)*. Zagreb: Mladost, knjiga 1.
- Turska (1964). *Enciklopedija Leksikografskog zavoda*, knjiga 7 (str. 529–538). Zagreb: Izdanje i naklada Jugoslovenskog Leksikografskog zavoda.
- Heinrich, M. K. (1968). *The Turkic languages and peoples*. Wiesbaden: Otto Harassowitz.
- Kafesoğlu, İ. (2002). Tarihte “Türk” Adı. In H. C. Güzel, K. Çiçek, S. Koca (Eds.), *Türkler*, Cilt 1 (pp. 422–437). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Kırımlı, H. (1996). Gaspıralı, İsmâil Bey. *TDV İslâm Ansiklopedisi (392–395)*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı. <https://islamansiklopedisi.org.tr/gaspirali-ismail-bey>
- Korkmaz, Z. (2020). *Türkiye Türkçesinin Temeli Oğuz Türkçesinin Gelişimi*. Ankara: TDK Yayınları.
- Kovačević, J. (1977). *Avarski kaganat*. Beograd: Srpska književna zadruga.
- Kurat, A. N. (1952). Gök Türk Kaganlığı. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, X(1–2), 1–56.
- Kussainova, M. (2024). *Türk Dünyası Ortak Alfabe Komisyonu, 34 harften oluşan Ortak Türk Alfabesi önerisi üzerinde uzlaştı*. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/turk-dunyasi-ortak-alfabe-komisyonu-34-harften-olusan-ortak-turk-alfabesi-onerisi-uzerinde-uzlasti/3327364>
- Orkun, H. N. (2018). *Türk Sözüünün Aslı*. Ankara: TDK Yayınları.
- Ortaylı, İ. (2018). *Türklerin Tarihi*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Özçubukçu, M. G. (2024). *Dil Birliğinde Büyük Adım: Türk Dünyası Ortak Alfabe Çalışmaları*. <https://tudpam.org/dil-birliginde-buyuk-adim-turk-dunyasi-ortak-alfabe-calismalari/>
- Öztürk, E. (2015). Türk Adının Anlamı–Türklerin Menşei ve Ortaya Çıktıkları Coğrafya. *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, 10 (20), 37–47.
- Tan, N. (2011). *Atatürk ve Türk Dil Kurumu*. Ankara: TDK Yayınları.
- Tekin, A. (2012). *Türk’ün Tarihi*. İstanbul: Kariyer Developer.
- Teodosijević, M. (2015). Turski svet: Turci i turski jezici. U M. Lončar-Vujnović (ur.), *Susreti naroda i kultura, Međunarodni tematski zbornik (str. 361–369)*. Kosovska Mitrovica: Filozofski fakultet Univerziteta u Prištini.
- Tuna, O. N. (1994). Sümer–Türk Dillerinin Tarihi İlgisi ve Türk Dilinin Yaşı Meselesi. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı – Belleten*, 37 (1989), 257–293.
- Valentinović, K. İ. (2017). *Yenisey Eski Türk Mezar Yazıtları*. Ankara: TDK Yayınları.
- Viladimirović, B. V. (2004). *Orta Asya Türk Tarihi Hakkında Dersleri*. Ankara: Çağlar Yayınları.
- Von, H. J. (1979). *Historija turskog osmanskog carstva*. Zagreb: Nerkez Smailagić.
- Vulović, A. (2020). Najstariji pisani turski spomenici. *Anali Filološkog fakulteta*, 32 (2), 245–261.
- Yaman, E. (2002). Türk Dünyasının Güncel Konusu: Ortak Türkçe. In H. C. Güzel, K. Çiçek, S. Koca (Eds.), *Türkler*, Cilt 19 (pp. 81–92). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Aleksandra M. Vulović

Summary

ON THE ORIGIN OF TURKS WITH REFERENCE TO THE CONCEPT OF THE *TURKIC WORLD*

The origin of Turks is still quite unclear, since their ethnogenesis is most commonly linked to the first Turkic written monuments dating from the 7th century. However, according to scientific research, the history of Turks goes back to the 2nd century BC. There are data linking them with Sumerians, which is why they are often mentioned in scientific literature as one of the oldest civilizations.

The Turkic peoples, often referred to as the “descendants of the she-wolf,” known for their nomadic lifestyle and excellent hunting skills, established themselves as a world power throughout history. Their constant movements resulted in the presence of many Turkic peoples in very distant parts of the world. From a historical point of view, modern Turks constitute a small part of a large family of peoples who played a major role in world history. With the collapse of the Soviet Union, many independent states formed by the Turkic peoples emerged in Russia. In order to bring all the Turkic peoples of the world together and strengthen the ties between them, the term *Turkic World* was coined. The aim of this paper is to point out the complexity of determining the origin of Turks by referring to the considerable population size of the Turkic peoples, highlighting their unique origin, which is reflected in the common philological and cultural elements they share.

Key words:

Turks, Turkic peoples, Orkhon inscriptions, Turkic World, Turkology